

UCHWAŁA

Dnia 9 grudnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka
(przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Beata Janiszewska
SSN Marcin Krajewski

w sprawie z wniosku Gminy Ł.
z udziałem Syndyka Masy Upadłości H. Spółki Akcyjnej w upadłości
likwidacyjnej z siedzibą w W. i (...) Bank Spółki Akcyjnej
z siedzibą w W.
o zwrot depozytu sądowego,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 grudnia 2021 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w P.
postanowieniem z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. akt II Ca (...),

"Czy żądanie wierzyciela wydania mu przedmiotu świadczenia
z depozytu sądowego ubezszkudnienia wcześniejsze żądanie dłużnika
o zwrot depozytu sądowego, gdy nie zapadło jeszcze orzeczenie sądu
o dokonaniu zwrotu i depozyt do momentu złożenia wniosku przez
wierzyciela nie został zwrócony dłużnikowi?"

podjął uchwałę:

**Na żądanie dłużnika sąd postanowi o zwrocie depozytu
sądowego (art. 469 § 1 k.c.), chyba że przed lub równocześnie ze
złożeniem wniosku przez dłużnika zostało złożone do sądu
żądanie wierzyciela wydania mu depozytu (art. 693¹¹ § 1-2 k.p.c.).**

UZASADNIENIE

1. Postanowieniem z 18 lutego 2021 r. Sąd Okręgowy w P., przy rozpoznawaniu apelacji od postanowienia Sądu Rejonowego o odmowie dłużnikowi zwrotu depozytu sądowego, przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu następujące zagadnienie prawne: „Czy żądanie wierzyciela wydania mu przedmiotu świadczenia z depozytu sądowego ubezskutecznia wcześniejsze żądanie dłużnika o zwrot depozytu sądowego, gdy nie zapadło jeszcze orzeczenie sądu o dokonaniu zwrotu i depozyt do momentu złożenia wniosku przez wierzyciela nie został zwrócony dłużnikowi?”

2. W ocenie Sądu Okręgowego wykładnia art. 693¹¹ § 1 i 2 k.p.c. może prowadzić do całkowicie przeciwnych rezultatów, stąd też istnieje potrzeba uchwały Sądu Najwyższego co do tego, komu należy wydać przedmiot świadczenia złożony do depozytu sądowego w sytuacji, gdy dłużnik wystąpił z wnioskiem o zwrot tego przedmiotu, jednak w trakcie rozpoznawania jego wniosku, przed wydaniem orzeczenia oraz przed faktycznym zwrotem przedmiotu dłużnikowi, żądanie wydania depozytu zgłosił również wierzyciel.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

3. Przedstawiona w pytaniu problematyka była w pewnym zakresie przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego w okresie międzywojennym. W orzeczeniu z 3 stycznia 1936 r. (C.II.2097/35) wyrażono pogląd, że prawo dłużnika z art. 234 § 1 Kodeksu zobowiązań z 1933 r. (dalej: k.z.) do odebrania z powrotem przedmiotu zdeponowanego gaśnie, gdy choć jeden z wierzycieli, na których rzecz przedmiot złożono, zgłosi w sądzie, iż sprzeciwia się odebraniu tego przedmiotu przez dłużnika, i wniesie pozew (wniosek) o wydanie depozytu. W orzeczeniu z 21 października 1938 r. (C.II.673/38) określono, że dłużnik traci prawo do wycofania złożonej do sądu sumy dopiero wówczas, gdy wierzyciel depozytem zadysponuje. Podobnie w orzeczeniu z 21 listopada 1938 r. (C.II.889/38) na gruncie art. 234 § 1 k.z. wskazano, że dłużnik może przedmiot złożony do depozytu odebrać, dopóki wierzyciel, na rzecz którego nastąpiło złożenie do depozytu, nie zgłosi żądania o wydanie depozytu. Żadne jednak z tych orzeczeń

nie rozstrzygało wprost problemu kolizji czasowej wniosków dłużnika (o zwrot depozytu) i wierzyciela (o wydanie depozytu).

4. Instytucja złożenia do depozytu sądowego uregulowana została w Kodeksie cywilnym wśród przepisów działu dotyczącego wykonania zobowiązań (art. 467-470 k.c.), przy czym ujęto tam również przypadek zwrotu depozytu. Zgodnie bowiem z art. 469 § 1 k.c., dopóki wierzyciel nie zażądał wydania przedmiotu świadczenia z depozytu sądowego, dłużnik może przedmiot złożony odebrać.

Realizacja wskazanej regulacji prawa materialnego następuje w ramach określonych w Kodeksie postępowania cywilnego, który wśród postępowań nieprocesowych przewiduje następujące sprawy depozytowe: złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (art. 692-693¹⁰ k.p.c.), zwrot depozytu sądowego składającemu (art. 693¹¹-693¹³ k.p.c.), wydanie depozytu sądowego uprawnionemu (art. 693¹⁴-693¹⁷ k.p.c.) oraz stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu (art. 693¹⁸-693²² k.p.c.). Skoro ustawodawca nie przewidział, że do złożenia do depozytu sądowego oraz do jego zwrotu dłużnikowi wystarczające jest złożenie oświadczenia woli przez dłużnika (jak ma to miejsce choćby w przypadku uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu) i stworzył procesowe formy realizacji złożenia i zwrotu depozytu sądowego, nie może budzić wątpliwości, że wykładnia wskazanego w art. 469 § 1 k.c. pojęcia, w którym „wierzyciel zażądał wydania przedmiotu świadczenia z depozytu sądowego”, nie może ograniczać się do analizy przepisów prawa materialnego.

5. Procesowe ramy instytucji zwrotu depozytu sądowego określają wskazane powyżej art. 693¹¹-693¹³ k.p.c. Z punktu widzenia przedstawionego do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego kluczowe znaczenie ma art. 693¹¹ k.p.c., zgodnie z którym na żądanie dłużnika sąd zwróci mu depozyt, jeżeli wierzyciel nie zażądał wydania depozytu (§ 1); jeżeli wniosek dłużnika o zwrot depozytu i wniosek wierzyciela o wydanie zostały zgłoszone równocześnie, sąd postanowi wydać depozyt wierzycielowi (§ 2). W postępowaniu depozytowym brak natomiast regulacji analogicznej do przyjętej w postępowaniu wieczystoksięgowym, w którym wprost wskazano, że o kolejności wniosków o wpis rozstrzyga chwila wpływu wniosku do właściwego sądu (art. 626⁶ § 1 k.p.c.).

Literalna wykładnia paragrafu drugiego art. 693¹¹ k.p.c. mogłaby sugerować, że rozstrzyga on problem czasowej kolizji wniosków wyłącznie w przypadku, w którym wnioski wierzyciela i dłużnika zostały złożone równocześnie. Interpretacja ta jest jednak zbyt wąska. W powiązaniu z art. 469 § 1 k.c. przepis ten przesądza, że wcześniej złożony wniosek wierzyciela o wydanie przedmiotu depozytu wyklucza skuteczność późniejszego żądania dłużnika zwrotu depozytu. Równocześnie za właściwe uznać należy stanowisko, że wcześniej złożony wniosek dłużnika o zwrot depozytu nie może zostać ubezskuteczniony później złożonym żądaniem wierzyciela wydania mu depozytu.

6. Nie może zostać uznana za słuszną rozważana przez sąd pytający interpretacja, zgodnie z którą, jeżeli nie zapadła jeszcze decyzja w sprawie zwrotu przedmiotu depozytu (nawet gdy wniosek wierzyciela wpłynął później od wniosku dłużnika), sąd nie może już uwzględnić żądania dłużnika z uwagi na zgłoszony wniosek wierzyciela. Przede wszystkim nie przemawia za nią - wbrew argumentacji Sądu Okręgowego - wykładnia językowa art. 469 k.c. w zw. z art. 693¹¹ § 1 k.p.c.

Złożenie świadczenia do depozytu sądowego nakierowane jest na wykonanie zobowiązania, prowadzące do zwolnienia dłużnika, mimo leżących po stronie wierzyciela przeszkód w prawidłowym spełnieniu świadczenia, a w szczególności - mimo braku współdziałania wierzyciela. *Ratio legis* tej instytucji stanowi umożliwienie dłużnikowi uniknięcia ryzyka związanego z niespełnieniem świadczenia w terminie bądź też spełnieniem świadczenia do rąk osoby nieuprawnionej. Z tego względu ważne złożenie do depozytu sądowego ma takie same skutki jak spełnienie świadczenia i rodzi po stronie wierzyciela obowiązek zwrotu dłużnikowi kosztów złożenia (art. 470 k.c.).

Nie sposób jednak uznać, że zgłoszenie żądania wydania przedmiotu świadczenia z depozytu stanowi „brakujące” współdziałanie wierzyciela, dopełniające niejako wykonanie zobowiązania. Wszak ważne złożenie do depozytu sądowego nie jest wykonaniem zobowiązania, lecz je zastępuje; *verba legis* - ma skutki spełnienia świadczenia. Podobnie samo zgłoszenie żądania wydania depozytu sądowego przez osobą twierdzącą, że jest wierzycielem, nie tylko nie oznacza, że do takiego wydania dojdzie, ale również nie oznacza, że po wydaniu przedmiotu depozytu żądającemu w ewentualnym procesie dłużnik zawsze będzie mógł powołać się na skuteczne wykonanie zobowiązania. Jeśli bowiem dłużnik złoży

przedmiot świadczenia do depozytu, nieprawidłowo określając przesłanki jego wydania, a przedmiot zostanie wydany podmiotowi niebędącemu w rzeczywistości wierzycielem, dłużnik nie będzie mógł uzyskać oddalenia powództwa w procesie wytoczonym przez prawdziwego wierzyciela. Wygaśnięcie zobowiązania na skutek złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego ma zatem miejsce jedynie wtedy, gdy istnieją materialnoprawne przesłanki uzasadniające takie złożenie, a przedmiot złożony do depozytu odpowiada treści zobowiązania. Co więcej, wygaśnięcie zobowiązania na skutek złożenia świadczenia do depozytu sądowego staje się definitywne dopiero wtedy, gdy dłużnik utraci prawo odbioru świadczenia z depozytu (*argumentum ex art. 469 § 2 k.c.*).

Ustawodawca przewidział dla dłużnika uprawnienie odebrania złożonego do depozytu przedmiotu świadczenia ze skutkiem uznania złożenia do depozytu za niebyłe (art. 469 k.c.). Wykonanie uprawnienia dłużnika z art. 469 § 1 k.c. następuje w ramach określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, a zatem oprócz stosownego oświadczenia dłużnika - co do zasady - niezbędne jest zezwolenie sądu (art. 693¹² k.p.c.). Wprawdzie zezwolenie to wydawane jest bez przeprowadzenia jakiegokolwiek badania kwestii materialnoprawnych (a zatem wyłącznie po weryfikacji, czy doszło do złożenia do depozytu na podstawie postanowienia sądu, a wierzyciel nie zażądał wydania depozytu), jednakże stanowi niezbędny etap procesu odbioru przedmiotu świadczenia z depozytu.

7. Wskazany ostatnio charakter działalności sądu w postępowaniu o zwrot depozytu dłużnikowi (szerzej - w postępowaniu depozytowym) przemawia dodatkowo za przyjętą przez Sąd Najwyższy interpretacją, wedle której na żądanie dłużnika sąd postanowi o zwrocie depozytu sądowego, chyba że przed złożeniem lub równocześnie ze złożeniem wniosku przez dłużnika zostało złożone do sądu żądanie wierzyciela wydania mu depozytu.

Z art. 693¹¹ § 1 k.p.c. wynika, że przesłanką dokonania zwrotu depozytu jest złożenie stosownego żądania przez dłużnika. Żądanie to przybiera procesową postać wniosku o zwrot depozytu składającemu i z chwilą złożenia takiego wniosku do sądu dłużnik realizuje swoje uprawnienie do uzyskania zwrotu depozytu. Co oczywiste, żądanie dłużnika nie może być skuteczne, jeżeli wcześniej wierzyciel zrealizował swoje uprawnienie do uzyskania depozytu; realizacja uprawnienia wierzyciela również przybiera postać wniosku. Stąd też sam fakt rozwiązania w art. 693¹¹ § 2 k.p.c. sytuacji kolizyjnej, w której

dwa wnioski zostały zgłoszone równocześnie, oznacza, że ustawodawca daje wyraz temu, iż momentem kluczowym dla oceny wzmiankowanych czynności jest moment złożenia wniosku (przez dłużnika i przez wierzyciela).

Przyjęcie przeciwnej interpretacji, w której przeszkodą wydania postanowienia o zwrocie depozytu lub nawet samego wykonania takiego postanowienia przez faktyczny zwrot depozytu miałyby być złożenie - już po wystąpieniu przez dłużnika - wniosku o wydanie przedmiotu z depozytu sądowego, czyni normę wynikającą z art. 693¹¹ § 2 k.p.c. zbędną. A *limine* zatem taka wykładnia musi zostać odrzucona jako stanowiąca przykład wykluczonej wykładni *per non est*.

Wreszcie podkreślenia wymaga, że pogląd przeciwny do przyjętego w uchwale prowadzi do uzależnienia skuteczności wniosku dłużnika o zwrot depozytu od czasu procedowania sądu, a także ewentualnie - od kolejności faktycznego rozpoznania wniosków dłużnika i wierzyciela. Sprawne rozpoznanie wniosku dłużnika o zwrot depozytu mogłoby prowadzić do faktycznego zwrotu przedmiotu świadczenia dłużnikowi przed złożeniem wniosku przez wierzyciela, ewentualnie przed rozpoznaniem wniosku wierzyciela. Z drugiej strony, przedłużające się w czasie rozpoznawanie wniosku dłużnika umożliwiałoby wierzycielowi wystąpienie z wnioskiem o wydanie przedmiotu świadczenia i uzyskanie korzystnego dla siebie orzeczenia, choć wniosek dłużnika został złożony wcześniej. Nie sposób zaakceptować, że skuteczność żądania (procesowo - wniosku) dłużnika miałyby zależeć od tempa działania sądu oraz całkowitej dowolności działania wierzyciela, który w każdym momencie rozpoznawania wniosku dłużnika mógłby - przez własną, niezależną akcję procesową - stworzyć podstawę jego oddalenia. Reasumując, należy stwierdzić, że żądanie wierzyciela wydania mu przedmiotu świadczenia z depozytu sądowego, o którym mowa w art. 693¹¹ § 1 *in fine* k.p.c., to wyłącznie żądanie wniesione do sądu wcześniej niż żądanie dłużnika zwrotu depozytu.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak na wstępie.

jw